

Colecția Viața în Hristos
Pagini de Filocalie

3

Sfântul Anastasie Sinaitul

POVESTIRI DUHOVNICEȘTI

Colecția „Viața în Hristos. Pagini de Filocalie”
este coordonată de Pr. dr. Dragoș Bahrim

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ANASTASIE SINAITUL, sfânt

Povestiri duhovnicești / Sfântul Anastasie Sinaitul ; trad.
din greaca veche de Laura Enache ; stud. introd.,
bibliografie, indici și note de pr. Dragoș Bahrim. - Iași :
Doxologia, 2016

Conține bibliografie. - Index

ISBN 978-606-666-330-4

I. Enache, Laura (trad.)

II. Bahrim, Dragoș (ed. șt.)

2

Colecția Viața în Hristos
Pagini de Filocalie

3

Sfântul Anastasie Sinaitul

POVESTIRI DUHOVNICEȘTI

Traducere din limba greacă veche
de Laura Enache

Studiu introductiv, bibliografie, indici și note
de Pr. Dragoș Bahrin

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
Iași, 2016

CUPRINS

Lista de abrevieri	7
<i>Povestirile Sfântului Anastasie Sinaitul sau zbugiumul unei lumi în căutarea Împărăției lui Dumnezeu (Pr. Dragoș Bahrim)</i>	9
Sfântul Anastasie Sinaitul <i>Povestiri duhovnicești despre cuvioșii părinți din pustia Muntelui Sinai</i>	53
Sfântul Anastasie Sinaitul <i>Povestiri de suflet folositoare și de suflet ziditoare care s-au petrecut în diferite locuri în vremurile noastre</i>	85
Bibliografie	137
Indici de referințe scripturistice	153
Indici de nume proprii.....	157

Listă de abrevieri

- BHG – F. Halkin (ed.), *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, 3 vol., Bruxelles, 1957
- CCSG – *Corpus Christianorum Series Graeca*, Turnhout, 1977 -
- CCSL - *Corpus Christianorum, Series Latina*, Turnhout, 1953 -
- CPG – Geerard, M., *Clavis Patrum Graecorum*, 3 vol., Brepols-Turnhout, 1979, Supplementum, 1998 (ed. M. Geerard et J. Noret)
- DOP – *Dumbarton Oaks Papers*, 1941-
- FR – *Filocalia*, 12 vol., trad. pr. D. Stăniloae, Sibiu-București-Roman, 1946-1991, reeditată
- CCT - *Corpus Christianorum in Translation*, Turnhout, 2009-
- DOS - *Dumbarton Oaks Studies*, 1941 -
- EIBMBOR – Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române
- OC - *Oriens Christianus*, Paris, 1901-1941
- OCA - *Orientalia Christiana Analecta*, Roma, 37/100, 1935 sq.
- ODB - A.P. Kazhdan (ed.), *The Oxford Dictionary of Byzantium*, 3 vol., Oxford University Press, 1991
- PG - *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, ed. J.-P. Migne, 1–161, Paris, 1857–1866
- PTS - *Patristische Texte und Studien*
- VHH – *Viața în Hristos. Hagiographica*, Iași, 2013 –
- VHM - *Viața în Hristos. Mărgăritare*, Iași, 2014 -
- VHPF – *Viața în Hristos. Pagini de Filocalie*, Iași, 2012 -

Povestirile Sfântului Anastasie Sinaitul sau zbuçiumul unei lumi în căutarea Împărăției lui Dumnezeu¹

„Multe sunt și fără număr minunile și semnele făcute creștinilor, în diferite locuri, chiar și în generația noastră, vrednice de toată pomenirea și de a fi scrise, cele arătate și înfăptuite pe mare și pe uscat, în diferite locuri [...]. Dar acum, din pricina nesiguranței vieții noastre, ne-am străduit să adunăm numai pe acelea care sporesc credința creștinilor și care sunt spre întărire fraților noștri prizonieri și tuturor celor ce ascultă și citesc cu credință.”

Sf. Anastasie Sinaitul, *Povestiri* II, 8.

Sfântul Anastasie Sinaitul (630 – † 700) este unul dintre autorii încă foarte puțin cunoscuți și valorificați în spațiul românesc². Opera sa teologică însă, așa cum este ea cunoscută astăzi, este suficient de vastă și de valoroasă, astfel încât el ocupă deja un loc de cinste între Părinții secolului al VII-lea, alături de Sfinții Maxim Mărturisitorul, Ioan Scărarul, Sofronie al Ierusalimului sau Ioan Moshu³. Ea cuprinde scrieri ascetice, exegeze, opusculi dogmatice și apologetice, omilii, toate cu o puternică notă personală, deși nu s-a socotit pe sine o autoritate în materie, declarându-se mai degrabă un teolog amator⁴. Aceasta nu l-a împiedicat să aibă o consistentă activitate misionară și să intre în polemică cu

¹ Mulțumesc prietenilor Marian Grosu (Iași), Alin-Vasile Pohrib (Paris), pr. Dan Hoarste (Jackson, MI, SUA) și pr. Cătălin Soare (Graz), al căror ajutor generos și neprețuit a făcut posibilă apariția acestei cărți.

episcopii monofiziți care începuseră să domine Egiptul și Siria în timpul său, cu partizanii monotelismului, dar și cu arabii musulmani sau cu evreii. Comparat cu Sfântul Maxim Mărturisitorul, contemporanul său, care a fost un spirit de sinteză și un mistagog, a cărui operă comportă un nivel ridicat de dificultate, de multe ori savant, părintele sinait ar putea fi mai degrabă caracterizat drept un bărbat duhovnicesc, apologet, predicator și exeget preocupat intens de îndrumarea duhovnicească a monahilor și cercetarea pastorală a laicilor. Scrierile sale au ajuns atât de cunoscute, încât a ajuns să fie calificat în veacurile următoare drept „un nou Moise”⁵.

² În limba română au fost publicate: *Cuvânt despre Sfânta Liturghie și despre a nu judeca și a nu ține minte răul (Homilia de sacra synaxi, CPG 7750)*, *Cuvânt de mult folos la pomenirea celor adormiți (Sermo in defunctos, CPG 7752, BHG 2103u)* și *Omilie la Psalmul 6 (Homilia in sextum psalmum, CPG 7751)*, în volumul *Omilii pentru Postul Mare ale Sfinților Anastasie Sinaitul, Chiril al Alexandriei, Ioan Gură de Aur, Grigorie al Nyssei*, trad. pr. M. Hanches, Editura Sophia, București, 2013 și *Hodegos (Viae dux, CPG 7745)* în volumul Sf. Anastasie Sinaitul, *Călăuza, îndrumar hristologic*, trad. prot. dr. G. Mândrilă și L. Mândrilă, Editura Sophia/Metafraze, București, 2014. În ceea ce privește vechile traduceri românești, conform cataloagelor editate de Gabriel Ștrempel, în Biblioteca Academiei Române există doar 10 manuscrise românești care conțin lucrări sau mici fragmente din opera Sfântului Anastasie. Cele mai prezente sunt *Cuvântul despre Sfânta Liturghie și despre a nu judeca și Cuvântul la pomenirea celor adormiți*. Aș zice că e o prezență aproape nesemnificativă, întrucât marile lucrări anastasiene sunt absente.

³ Într-un recent tratat de patrologie, A. Di Berardino (ed.), *Patrology. The Eastern Fathers from the Council of Chalcedon (451) to John of Damascus (+750)*, James Clarke & Co, Cambridge, 2006. K.H. Uthemann îi consacră 18 pagini, capitol comparabil doar cu cel dedicat Sfântului Maxim Mărturisitorul.

⁴ De exemplu *Quaestiones et responsiones* 21, 8, CCSG 59, p. 41: „Acesta pe scurt sunt spuse vouă despre suflet nu în chip dogmatic, nici canonic, ci cu dragoste. Iar pe celelalte, îi rugăm pe frații noștri în Hristos și pe învățătorii care îndrumă împreună cu noi să le lămurească”.

⁵ În edițiile mai vechi ale *Mineiului lunii aprilie*, în ziua 21 (de exemplu ediția din 1929), sinaxarul Sfântului Anastasie este deschis de stihul: *Ἀναστάσιος ἐν Σινᾷ Μώσης νεός, καὶ πρὶν τελευτῆς τὸν Θεὸν βλέπειν ἔχει*,

Cu toate că a primit astfel de aprecieri, discreția cu privire la propria persoană – care îi caracterizează scrierile – și sărăcia elementelor biografice din colecțiile hagiografice fac să cunoaștem încă foarte puține date precise despre el. Abia cercetările occidentale, stimulate în mare măsură în anii '60-70 ai secolului trecut de patrologul francez Marcel Richard (1907-1976), fondatorul *Institutului de cercetare și de istorie a textelor* din Paris, unul dintre pionierii studiilor anastasiene, au pus însă într-o nouă lumină personalitatea și valoarea operei sale.

Edițiile critice ale textelor Sfântului Anastasie⁶, care au început să fie publicate în ultimii 40 de ani, au adus și ele precizări importante privind studiul vieții și operei sale, dar au rămas încă foarte puțin receptate de teologi și patrologi. De asemenea, există deocamdată foarte puține traduceri ale acestor opere în limbile actuale, nu doar în română. Pe de altă parte însă, opera anastasiană a fost remarcată de bizantinologi importanți precum Gilbert Dagron⁷, Bernard Flusin⁸ sau John

adică *Nou Moise în Sinai fiind Anastasie, are, și mai înainte de sfârșit, a-L vedea pe Dumnezeu*. În ultima ediție a Mineiului, publicată de Patriarhia Română la București în 2014, el este eliminat complet. Cu acest apelativ este însă numit în lucrarea de față Sfântul Ioan Scărarul (cf. *Povestiri* I, 12, 16).

⁶ Au apărut în ordine: Karl-Heinz Uthemann (ed.), *Anastasioi Sinaïtae: Via dux*, CCSG 8, Turnhout 1981; Karl-Heinz Uthemann (ed.), *Anastasioi Sinaïtae: Sermones duo in constitutionem hominis secundum imaginem Dei necnon opuscula adversus monotheletas*, CCSG 12, Turnhout, 1985; André Binggeli, *Anastase le Sinaïte: Récits sur le Sinai et Récits utiles à l'âme. Édition, traduction, commentaire*, 2 vol., Paris IV/Sorbonna, 2001; Marcel Richard, Joseph Munitiz (eds.), *Anastasioi Sinaïtae: Quaestiones et responsiones*, CCSG 59, Turnhout, 2006; Clement Kuehn, John Baggarly (eds.), *Anastasius of Sinai: Hexaameron*, OCA 278, Roma, 2007.

⁷ G. Dagron, „Le saint, le savant, l'astrologue. Étude de thèmes hagiographiques à travers quelques recueils de Questions et Réponses des Ve-VIIe siècles”, în *Hagiographie, cultures et sociétés (IVe-XIIe siècles)*, Études augustinienes, Paris, 1981, pp. 143-156 [revizuit și reluat în *Idées byzantines*, t. I, Paris, 2012, pp. 53-64]; „L'ombre d'un doute. L'hagiographie en question (VI-XI siècle)”, *DOP*, 46, pp. 59-68 [revizuit și reluat în *Idées byzantines*, t. I, Paris, 2012, pp. 64-78].

⁸ B. Flusin, „Démon et Sarrasins. L'auteur et le propos des *Diègèmata sèriktika* d'Anastase le Sinaïte”, *Travaux et Mémoires*, 11, 1991, pp. 381-409.

Haldon⁹ care au evidențiat importanța corpusului nu doar pentru teologie, ci și pentru cunoașterea frământărilor politico-religioase ale secolului al VII-lea, și în mod special a raporturilor populației creștine cu ocupanții islamici, din ce în ce mai influenți. Alături de cei menționați, o serie de alți cercetători, între care cei mai importanți sunt Marcel Richard, Joseph Munitiz, Karl-Heinz Uthemann și André Binggeli, au meritul de a fi clarificat, în urma unor asidue cercetări, atât cât putea fi scos la lumină din biografia și opera autentică a acestui extraordinar autor, recunoscut unanim astăzi drept o sursă importantă pentru cunoașterea secolului al VII-lea.

Viața Sfântului Anastasie Sinaitul

S-au păstrat, după cum spuneam, puține date despre Sf. Anastasie, iar pe acestea le avem mai din ales din câteva aluzii la viața sa pe care le scapă în scrierile sale. Izvoare externe contemporane care să vorbească despre el nu există, de vreme ce a jucat un rol destul de discret în Biserica timpului său. Nici măcar dacă a fost cu adevărat egumen al Muntelui Sinai, nu este o certitudine. Pare mai degrabă o ipoteză falsă. Singurele surse care afirmă aceasta sunt hagiografice, iar aceasta poate fi un reflex al prestigiului său real de scriitor¹⁰. *Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane* îi consacră o scurtă notă, pentru ziua pomenirii sale, 21 aprilie:

⁹ J. Haldon, „The Works of Anastasius of Sinai: A Key Source for the History of Seventh-Century East Mediterranean Society and Belief”, în A. Cameron and L. Conrad (eds.), *The Byzantine and Early Islamic Near East*, vol. I: *Problems in the Literary Source Material*, Princeton, 1992, pp. 107-147.

¹⁰ Cf. J. Munitiz, „Introduction”, în Anastasios of Sinai, *Questions and Answers*, CCT 7, Brepols, Turnhout, 2011, p. 10. Vezi această chestiune mai pe larg infra, p. 21-22.

Ale lui Anastasie Sinaitul, smeritul și cel mai mic monah, felurite povestiri duhovnicești despre cuvioșii părinți din pustia Muntelui Sinai

I, 1

Mai înainte cu zece ani, doi dintre părinții Sfântului Munte al Sinaiului, între care unul este încă în trup, au urcat noaptea să se închine pe Sfânta Culme. Cum au ajuns preț de două aruncături de săgeți de Biserica Sfântului Ilie¹, au simțit o bună mireasmă străină de toate miresmele din lumea aceasta. Ucenicului i se păru că paramonarul² dăduse cu tămâie. Îi spune deci acestuia bătrânul și starețul lui, care încă mai trăiește: „Nu este pământească această bună mireasmă”. Așadar, pe când se apropiau de biserică, iată, văd înlăuntru ca un fel de cuptor de foc aprins³ și ca niște limbi de foc⁴ ieșind prin toate ferestrele lui. Iar ucenicul, văzând, s-a înspăimântat de vedenie, dar starețul îi dădu curaj, zicând:

¹ Sfântul Anastasie se referă la o biserică în Muntele Horeb (Jabal Suf-safa, fie pe Jabal al-Dayr, Jabal al-Moneijah-Musa sau în depresiunea dintre ele) închinată Sfântului Ilie. Cf. Egeria, *Itin.* IV. 1-2.

² *Paramonarul* era cel căruia i s-a încredințat paza, desemnat în anumite perioade chiar de episcopul locului. Aici poate să fie vorba de fapt de paraciser căruia, printre alte responsabilități, i s-a încredințat și paza bisericii. Cf. Egeria, *Itin.* III, 4.

³ Cf. Dan. 3, 6.

⁴ Cf. Fapte 2, 3.

„Pentru ce te temi, o, fiule? Puteri îngerești sunt împreună roabe cu noi⁵. Nu te teme, acestea se închină firii noastre în ceruri⁶, nu noi firii lor. Astfel, așadar, intrând în biserică amândoi ca într-un cuptor, s-au rugat și apoi astfel au urcat pe Sfânta Culme pe când era deja dimineață.

Iar paramonarul, când i-a văzut, a observat fețele lor slăvite și strălucite, precum odinioară fața lui Moise⁷, și a zis către ei: „Când ați urcat, ați văzut cumva ceva?” Iar aceia, voind a tăinui, au zis: „Nu, părinte”. Atunci a vorbit iarăși către ei paramonarul, și el fiind robul Domnului⁸: „Credeti-mă, voi ați văzut vreo vedenie că, iată, fețele voastre strălucesc⁹ de slava Duhului Sfânt”. Punându-i lui metanie, l-au rugat ca nimănui să nu destăinuie și, rugându-se, au plecat cu pace.

I, 2

Ne-a povestit nouă Misail Ibericul: „Când eram ucenic la Sfânta Culme, stând eu într-o noapte și rugându-mă înălăuntrul în biserică, toate ușile fiind încuiate, iată, văd trei bărbați¹⁰ intrând fără să deschidă ușile, iar unul dintre ei purta o tunică veche de păr, iar ceilalți doi purtau colovioane din fibre de palmier. Văzând, așadar, că mă uitam la ei, s-au mirat și au zis către mine: „Putem, frate, să ne împărtășim?” Iar eu am zis către ei: „Da, părinților, dacă porunciți, îl trezesc îndată pe paramonar”. Dar ei ziseră către mine: „Nu, nu-l necăji

⁵ Cf. Apoc. 22, 9.

⁶ Cf. Sfântul Anastasie Sinaitul, *Quaestiones et responsiones*, 4, CCSG 59, p. 10. Omul îndumnezeit este mai presus de îngeri.

⁷ Cf. Ieș. 34, 30.

⁸ În acest context, e vorba de un ascet îmbunătățit, având darul discernământului; cf. Egeria, *Itin.* III, 4.

⁹ Cf. Mt. 17, 2; Lc. 9, 29.

¹⁰ Cf. Fc. 18, 2.

pe el". Or, ușa diaconească era închisă cu cheia ei, la fel și *armariul* unde era Sfânta Împărtașanie. Apropiindu-se ei, au pus metanie înaintea ușii diaconești și îndată ușile s-au deschis de la sine și *armariul* asemenea. Și după ce s-au împărtașit și au ieșit, iarăși s-au închis în urma lor ușile. Și s-au făcut nevăzuți.

I, 3

Iarăși ne-a povestit nouă Ioan, precucuviosul egumen al aceluiași Sfânt Munte al Sinaiului¹¹, că în urmă cu ani, a fost un paramonar în Sfânta Culme și, când a urcat el să aducă tămâierea de seară, a nins dintr-odată atât de tare, încât a fost acoperită toată culmea Sfântului Munte cu zăpadă, ca de vreo trei sau patru coți¹². Așadar, paramonarul a rămas blocat sus, nemaiputând să coboare. În anii aceia, nimeni nu îndrăznea deloc să doarmă pe Sfânta Culme. În timp ce își făcea canonul, paramonarul, spre dimineață, a ațipit și, fiind mutat de Dumnezeu, s-a aflat în Roma la Biserica Sfântului Petru. Așadar, văzându-l pe el clericii apărând dintr-odată în mijlocul lor, s-au spăimântat și, după ce a urcat împreună cu ei la papă, i-a povestit ce s-a întâmplat. Dar, prin iconomia lui Dumnezeu, a fost aflat având la cingătoare și cheile ușilor care aveau înscris pe ele „Pentru Sfânta Culme din Muntele Sinai”.

Iar precucuviosul papă, ținându-l pe el, l-a hirotonit episcop al unuia dintre orașele sub [autoritatea] sfântului scaun al Romei. L-a întrebat pe el zicând: „Ce nevoie are mănăstirea?” Și aflând că are nevoie să fie construită o bolniță, trimițând

¹¹ Este vorba despre Sfântul Ioan Scărarul, cel mai cunoscut egumen al Muntelui Sinai; cf. și mai jos povestirile I, 8 – I, 12 și I, 16.

¹² Un cot înseamnă cam 50 cm.

bani și scrisori, a construit bolnița¹³, însemnând luna și ziua și cele privitoare la *paramonar*. În această bolniță și eu am fost îngrijitor de bolnavi¹⁴.

I, 4

Este un obicei la armeni, precum știți cu toții, de a veni des la Sfântul Munte Sinai la rugăciune. Mai înainte cu douăzeci de ani, a venit o obște mare dintre ei, de vreo opt sute de suflete și, după ce au urcat ei pe Sfânta Culme, când au ajuns la sfânta stâncă din exterior, acolo unde Moise a primit legea¹⁵, s-a petrecut o vedenie a lui Dumnezeu și o înfricoșată minune în sfânt locul acela și la poporul acela. Și așa cum a fost oarecând la încredințarea legii, la fel a fost și acum, întreaga Sfântă Culme și poporul s-a arătat ca fiind în mijlocul focului. Dar ceea ce era cu totul neobișnuit era faptul că nimeni nu se putea vedea pe sine atins sau arzând, ci fiecare îl vedea [în foc] pe celălalt și unul pe altul. Dar când mulțimea

¹³ Este foarte posibil ca acest papă să fie Sfântul Grigorie cel Mare, care a sprijinit în epocă construcția unei bolnițe/infirmerii (νοσοκομειον) la Mănăstirea Muntelui Sinai. Se păstrează de la el o epistolă, *Ep. XI, 2*, adresată egumenului Ioan al Muntelui Sinai, datată 1 septembrie 600 și care pomenește acest lucru; cf. D. Norberg (ed.), *Gregorii Magni Opera, V/4, Registrum Epistularum (XI-XIV, Appendices)*, CCSL 140 A, 1982; V. Recchia (ed.), *Opere di Gregorio Magno, V/4, Lettere (XI-XIV, Appendici)*, Roma, 1999, pp. 18-19.

¹⁴ Aceasta este una din afirmațiile care susțin că Sfântul Anastasie ar fi avut și pregătire medicală. Mai multe argumente în acest sens se pot afla și în colecția sa de *Întrebări și răspunsuri*, unde aplică în context pastoral unele cunoștințe medicale ale timpului său. A se vedea și studiul lui M.-H. Congourdeau, „Médecine et théologie chez Anastase le Sinaïte, médecin, moine et didascale”, în V. Boudon-Millot, B. Pouderon (eds.), *Les Pères de l'Église face à la science médicale de leur temps*, Beauchesne, Paris, 2005, pp. 287-298.

¹⁵ Cf. Ieș. 33, 21.